

GENERALUL CONSTANTIN PREZAN ȘI REALIZAREA OBIECTIVELOR RĂZBOIULUI DE REÎNTREGIRE A ROMÂNIEI

Ion GIURCĂ¹

ion_giurca@yahoo.fr

ABSTRACT: Constantin Prezan was one of the artisans building of unified Romania by the Romanian army in the war during 1916–1920, against the Central Powers troops, Russian and Ukrainian Bolshevik forces, in the fight against the Hungarian army units engaged to Transylvania unified with the Country. Commander of the army, armed group and chief of Romanian General Staff, General Constantin Prezan has proved its qualities of planner, organizer and leader of all types of activities, actions and military operations at the strategic level.

The name of General Constantin Prezan remain linked with Northern Army victories in the Eastern Carpathians, the Battle of the Neajlov-Argeș, removal and reorganization of the army in Moldova, Mărăști, Oituz and Mărășești victories, operations to restore order in Bessarabia, Bukovina and Pocuția, operations and fighting in Transylvania and Hungary in 1919.

Then in the years that followed, his merits were recognized by contemporaries, and the Marshal rank was granted in recognition of his merits in the Romanian Unification War.

KEYWORDS: defense, general, headqartier, military operation, offensive, personality, political, recognized, reorganization, strategic.

Una dintre personalitățile militare marcante ale începutului secolului al XX-lea a fost, fără îndoială și incontestabil, pentru orice analist serios și obiectiv, generalul Constantin Prezan, căruia istoriografia română până mai acum câțiva ani nu i-a acordat atenția cuvenită, din considerente greu de explicat.

¹ Colonel în rezervă, doctor în științe militare, profesor la Universitatea Hyperion, București.

Războiul de Întregire a României, reflectat într-un impresionant număr de lucrări începând din anul 1920 până în prezent, cât și în manualele școlare sau cursurile universitare, a scos mai mult în evidență comandanții de armate (generalii Alexandru Averescu și Eremia Grigorescu), unii comandanți de corp de armată și divizie, chiar de regimente, batalioane și companii. Activitatea Marelui Cartier General, a ofițerilor de stat major din cadrul acestei structuri de planificare și conducere strategică, cât și de la eșaloanele armată și divizie, a fost, de regulă, eludată pe nedrept, așa cum de fapt s-a întâmplat și în alte armate pe parcursul întregului secol al XX-lea.

Activitatea generalului Constantin Prezan în anii primei conflagrații mondiale a fost marcată de evenimente și momente înălțătoare, de succese militare și recunoaștere din partea oamenilor politici ai vremii și a castei militare, fără a fi scutit, de cele mai multe ori pe nedrept, de opoziția unor politicieni și generali, care au făcut aprecieri incorecte la adresa sa, fapt confirmat în epocă și, mai ales, în deceniile care au urmat.

La data intrării României în război, în august 1916, generalul Constantin Prezan era comandant al Corpului 4 armată, cu reședința la Iași,² mare unitate care, conform planului de mobilizare al armatei, a devenit Armata de Nord.

Conform planului de campanie pentru anul 1916 – *Ipoteza Z*, scopul politic al războiului era „realizarea idealului nostru național, adică întregirea neamului”³, deziderat care se putea realiza, în condițiile de atunci, pe cale militară „prin eliberarea teritoriilor locuite de români, care se găsesc astăzi înglobate în monarhia austro-ungară”⁴.

Cu forțele avute în subordine, generalul Constantin Prezan și-a îndeplinit misiunea încredințată pentru prima etapă a operațiunilor militare, diviziile din compunerea Armatei de Nord pătrunzând în Transilvania pe o adâncime cuprinsă între 50 și 100 Km, eliberând 12.000 Km² din teritoriul românesc aflat sub dominație străină⁵.

Succesele armatei române în Transilvania au fost într-o oarecare măsură anulate de desfășurarea nefavorabilă a operațiunilor militare în

2 *Istoria infanteriei române*, vol. II, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1985, p. 16.

3 *România în Războiul Mondial, 1916–1919*, vol. 1, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Națională, București, 1934, p. 97.

4 *Ibidem*.

5 *România în anii Primului Război Mondial*, vol I, Editura Militară, București, 1987, p. 287.

sudul Dobrogei, unde trupele române și ruse au fost respinse, înregistrându-se dureroasa și dezonoranta înfrângere de la Turtucaia, care a creat o stare tensionată și confuză în rândul clasei politice de la București.

Pe acest fond, Regele Ferdinand I a convocat la Periș, pentru ziua de 2/15 septembrie 1916, un Consiliu de Război la care au participat toți comandanții de armate, primul ministru I. I. C. Brătianu și alți miniștrii ai guvernului, în cadrul căruia s-a analizat situația strategică, s-au făcut propuneri mai mult sau mai puțin argumentate și s-au adoptat decizii care, în final, au dus, practic, la schimbarea planului de campanie pus în aplicare începând cu 15/28 august 1916.

Consiliul de Război a scos în evidență clarviziunea generalului Constantin Prezan în privința desfășurării operațiilor militare la nivel strategic, în acord cu scopul politic al războiului.

În dezacord cu generalul Alexandru Averescu, susținut de majoritatea participanților, care propusese constituirea unei grupări de forțe puternice în zona Flămânda, forțarea Dunării și executarea unei lovituri în flancul și spatele grupării de forțe ale Puterilor Centrale, generalul Constantin Prezan a fost singurul care a susținut aplicarea cu fermitate a planului de campanie inițial, prin intensificarea ofensivei în Transilvania, singura modalitate de îndeplinire a scopului politic al războiului.

I. G. Duca a consemnat intervenția generalului Constantin Prezan, notând că acesta a combătut cu hotărâre punctul de vedere al generalului Alexandru Averescu, „a susținut menținerea planului inițial, sporirea forțelor Armatei de Nord, spre a învâlu pe inamic și a-l obliga să se retragă după Mureș. Odată ajunși pe linia Mureșului, frontul fiind considerabil scurtat, dânsul era de părere să ne fortificăm și să așteptăm iarna. Iar în Dobrogea să ne fortificăm”⁶.

Aflat în mijlocul evenimentelor, maiorul Radu R. Rosetti – ofițer în Biroul operații, nota peste ani: „Generalul Prezan a arătat, cu drept cuvânt, că nevoia menținerii liniei de comunicații cu Rusia impunea păstrarea intactă a trupelor Armatei de Nord”⁷.

Primul ministru I. I. C. Brătianu a avut rezerve față de propunerile generalului Alexandru Averescu, dar nu a susținut ideile lui Constantin Prezan, mărginindu-se să-i spună lui I. G. Duca: „Ai să vezi ce are să se întâmple! Încercarea e temerară, se poate să nu reușească, mai probabil va reuși. Dar

6 I. G. Duca, *Memorii*, vol. 3, Editura Machivelli, București, 1994, p. 41.

7 Generalul Radu R. Rosetti, *Mărturisiri (1914–1919)*, Editura Modelism, București, 1997, p. 115.

va reuși pentru o clipă, eu am informații precise de la Aliați că germanii concentrează mari forțe contra noastră în Ardeal. Dacă nimeni nu mișcă nici pe frontul rusc, nici pe cel francez, era și de așteptat să fie astfel... Numai să dea Dumnezeu să nu fie prea târziu și să ne pomenim că, alergând de colo până colo, să nu fim nicăieri la vreme⁸

Evenimentele din lunile septembrie și octombrie 1916 au confirmat, din păcate, previziunile lui I. I. C. Brătianu.

Renunțarea la ofensiva din Transilvania a însemnat pierderea inițiativei strategice, cu toate consecințele cunoscute în privința desfășurării operațiunilor militare.

Cu toată rezistența trupelor române în Carpații de Curbură și Meridionali, după ruperea apărării în Valea Jiului, trupele Puterilor Centrale au invadat Câmpia Română, înaintând spre Capitală.

Generalul Constantin Prezan, apreciat de către Rege, primul ministru, chiar de către H. M. Berthelot, oarecum aureolat de corecta previziune a situațiilor la nivel strategic, la 11/24 noiembrie 1916 a fost numit comandant al forțelor din Oltenia și Muntenia – Armata 1 și Grupul Apărării Dunării, constituite în așa numitul Grup de armate „Prezan”, căruia îi revenea misiunea de a opri ofensiva trupelor Puterilor Centrale spre București.

Operația planificată a fost, așa cum era de așteptat, un eșec, iar la 23 noiembrie/6 decembrie 1916, primele unități germane au intrat în București.

Ideatic și moral generalul Constantin Prezan a fost sprijinit de către șefii misiunilor militare franceze și ruse (M. A. Beleaev), în realitate acțiunea trupelor ruse a fost ca și inexistentă sub diferite pretexte.

Deși înfrânt, Grupul de armate „Prezan” a reușit să încetinească ritmul ofensivei trupelor Puterilor Centrale, a permis și a asigurat timpul necesar evacuării familiei regale, guvernului, parlamentului, unor instituții ale statului, unei părți a populației și a resurselor indispensabile armatei și populației evacuate.

Până la începutul lunii decembrie 1916 generalul Constantin Prezan și statul său major, în care un rol important îl avea maiorul Ion Antonescu în calitate de șef al Biroului operațiilor, a reușit să conducă și să coordoneze operațiile și luptele pe aliniamente succesive până în Poarta Focșanilor, acolo unde intraseră în dispozitiv de apărare armatele 4 și 6 ruse.

8 I. G. Duca, *op. cit.*, p. 41–42.

Începutul lunii decembrie a marcat sfârșitul campaniei din anul 1916, eșecul planului de campanie, înfrângerea armatei române, pierderea unei părți însemnate din teritoriul național, cu toate consecințele în privința capacității de apărare a țării.

Campania, dureroasă și tragică prin modul de desfășurare, a scos în evidență sau a infirmat calitățile unor oameni politici, lideri civili și militari, în privința acțiunii în cea mai gravă situație de criză care este războiul.

Desfășurarea operațiilor și luptelor a adus în atenție generali și ofițeri care au făcut dovada unor incontestabile calități de lideri militari, capabili să închege comandamente, pe care să le conducă eficient.

Unul dintre acești lideri era generalul Constantin Prezan care, secundat în permanență de căpitanul, apoi maiorul Ion Antonescu, a făcut dovada capacității de a se impune unei structuri de comandament create ad-hoc, de a colabora și coopera eficient cu Regele și șefii misiunilor militare străine, de a elimina sau anihila animozitățile existente la nivelul conducerii armatei.

Prin urmare, numirea sa în fruntea Marelui Cartier General român la 2/15 decembrie 1916 era o necesitate obiectivă, oportună și, în cele din urmă, o recunoaștere a meritelor și calităților sale.

Cu excepția generalului Alexandru Averescu, care și-a exprimat nemulțumirea față de numirea generalului Constantin Prezan în fruntea Marelui Cartier General, considerându-l un „*un ofițer merituos în arma geniului, dar care nu a servit măcar o zi în Statul Major*”⁹, oamenii politici și militarii au apreciat favorabil decizia Regelui Ferdinand I.

Maiorul Radu R. Rosetti, un apropiat al generalului Dumitru Iliescu, schimbat din funcția de șef al Marelui Cartier General, aprecia mai târziu că „*Evenimentele ulterioare au justificat pe deplin alegerea pe care o făcuse Regele*”¹⁰, iar Nicolae Iorga a făcut o apreciere dintre cele mai obiective: „*Armata și-a găsit un șef adevărat în calma siguranță a generalului Prezan*”¹¹.

I. G. Duca nota despre generalul Constantin Prezan că „*prin firea sa blajină, prin temperamentul său conciliant, prin lealitatea sa, a reușit să impună*

9 Mareșalul Alexandru Averescu, *Notițe zilnice din Război*, vol. 2, Editura Militară, București, 1992, p. 99.

10 Generalul Radu R. Rosetti, *op. cit.*, p. 164–165.

11 Apud, Viorica Zgutta, *Constantin Prezan – Mareșal al României*, Editura Dosoftei, Iași, f.a, p. 73.

*comandamentului rusesc respectul cuvenit și să evite ciocniri inutile și violente. Mai târziu, cu generalul Scerbacev, raporturile au devenit chiar cordiale*¹²

Oficializarea numirii generalului Constantin Prezan s-a făcut prin Înalt Decret al Regelui Ferdinand I și a fost adusă la cunoștința armatei prin *Ordinul de zi nr. 13*, în care se arată că, „*Prin Înalt decret fiind numit pe ziua de 5 decembrie 1916, șeful Statului Major General al Armatei, fac cunoscut aceasta tuturor comandamentelor, corpurilor și serviciilor*”.¹³

Numirea în funcție a generalului Constantin Prezan a fost urmată de crearea unei noi echipe de organizare și planificare a activităților și acțiunilor, fără modificări profunde în structura eșaloanelor, secțiilor și birourilor din Marele Cartier General, având în vedere necesitatea asigurării continuității conducerii, în contextul acțiunilor de luptă în fâșia Armatei 2, al regrupării și concentrării forțelor fostului *grup de armate* în Moldova, în spațiul dintre Siret și Prut.

Cu noua încadrare a structurii de conducere, generalul Constantin Prezan și-a început activitatea cu entuziasmul firesc al oricărui debut, în condițiile în care starea morală a armatei era scăzută, inclusiv în rândul personalului din Marele Cartier General.

Până la sfârșitul anului 1916 preocupările și realizările principale ale noului șef al Marelui Cartier General au fost: concentrarea și dislocarea definitivă sau temporară a comandamentelor, unităților și marilor unități în spațiul dintre Siret și Prut; reglementarea relațiilor cu conducerea militară rusă în privința transporturilor pe calea ferată, relațiilor de comandament, zonelor de reorganizare a armatei, în acord cu unele aspecte convenite cu misiunile militare din România, în special cu Misiunea Militară franceză.

Din considerente militare, generalul Constantin Prezan a hotărât ca până în martie 1917 Marele Cartier General să funcționeze la Bârlad, într-o zonă și locație adecvată îndeplinirii sarcinilor care îi reveneau.

În prima jumătate a anului 1917, Marele Cartier General a conceput, organizat, condus și coordonat acțiunile și activitățile în legătură cu: reorganizarea armatei (forțe terestre, aeriene și Flotila de Dunăre), elaborarea planului de campanie pentru vara anului 1917, în acord cu cele stabilite la conferințele interaliate de la Chantilly (2/15–3/16 noiembrie 1916) și Petrograd (19 ianuarie/ 1 februarie – 7/20 februarie 1917), la cea de a

12 I. G. Duca, *op. cit.*, p. 133–134.

13 Arhivele Militare Române (AMR), *fond Marele Cartier General*, dosar nr. 485, f. 19.

două participând și generalul Constantin Prezan; realizarea fortificațiilor și a infrastructurii militare pentru viitoarele operații militare; organizarea logisticii armatei în acord cu cerințele operaționale.

Reorganizarea armatei¹⁴ s-a desfășurat în conformitate cu *Instrucțiunile secrete privitoare la reorganizarea armatei*, cu ordinele transmise în mod succesiv în acord cu cerințele reale, rezultate atât în urma controalelor executate la comandamente și mari unități, cât și din rapoartele comandanților, adresate pe cale ierarhică secțiilor din Marele Cartier General sau direct generalului Constantin Prezan.

Reorganizarea armatei, prima de acest gen în timp de război, a avut în vedere: înființarea școlilor militare de ofițeri și subofițeri activi și de rezervă; organizarea centrelor de instrucție ale Marelui Cartier General, armatelor, corpurilor de armată și diviziilor pentru ofițeri, subofițeri și trupă, pentru diferite specialități militare; organizarea terenurilor de instrucție și a poligoanelor de tragere cu armamentul de infanterie și materialul de artilerie, pentru aviație și marina fluvială; organizarea de exerciții și aplicații demonstrative pentru trageri cu noi categorii de armament intrate în dotare, precum și prezentarea unor noi forme și procedee de luptă; executarea tragerilor individuale și de luptă cu toate categoriile de armament; pregătirea și executarea aplicațiilor tactice, ș.a.

Rezultatul acestei activități a fost crearea, în șase luni, a unei armate despre care, plin de entuziasm, Octavian Goga scria: „*Oaste nouă, mai vârtoasă decât cea dintâi, cu belșug de arme și muniții, încercată în război și cu brațul greu de răzbuflare, o oaste care e mândria țării, așteaptă cu sete ordinul de înaintare.*”

Niciodată n-a fost în sufletul românesc mai multă încredere și mai multă îndârjire. Soldații noștri de pe tot frontul Moldovei și până la Marea Neagră, voioși că abia acum începe adevăratul război, din care lumea va avea dreptul să-i judece și să-i înțeleagă”.

Elaborarea planului de campanie pe frontul român pentru vara anului 1917 a fost un proces complex și dificil, desfășurat din februarie până în iunie, din cauza punctelor de vedere diferite ale părții române față de cele ale comandamentului rus, în privința concepției generale și a unor detalii referitoare la acțiunile viitoare.

14 Pe larg, în colonel dr. Ion Giurcă, *1917, Reorganizarea armatei române*, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1999.

În această direcție, activitatea generalului Constantin Prezan a fost, fără îndoială, meritorie, incontestabilă, agreată de rege, de primul ministru și de militarii cu funcții de răspundere, cu excepția generalului Alexandru Averescu.

Întâlnirile organizate pentru discutarea planului de campanie au fost un prilej pentru a le demonstra, cu argumente credibile, regelui și celorlalți militari cu funcții de răspundere, justetea concepției, în acord cu scopul politic și militar al campaniei din vara anului 1917. Discuțiile cu conducerea militară rusă au fost îndelungate, uneori tensionate, dar finalizate cu impunerea punctului de vedere al Marelui Cartier General român, reprezentat de către generalul Constantin Prezan.

După definitivarea planului de campanie, materializat pentru partea română în *Instrucțiunile operative nr. 29*, din 19 mai/1 iunie 1917, s-a executat desfășurarea strategică a forțelor, care a impus elaborarea: planurilor de marș și transport a trupelor, tehnicii și resurselor materiale din raioanele de reorganizare a diviziilor și a corpurilor de armată în cele de concentrare sau plecare la înlocuirea trupelor ruse din Poarta Focșanilor (sectorul Nămolosa); planuri de înlocuire a trupelor ruse; măsuri de siguranță și mascare.

Generalul Constantin Prezan a analizat corect și a decis încadrarea comandamentelor de mari unități și unități încă din ianuarie 1917, a asigurat stabilitatea pe funcțiile în care au fost numiți generali și ofițeri ce dovediseră o bună capacitate de conducere a trupelor. Verticalitatea și corectitudinea generalului Constantin Prezan din acest punct de vedere, rămân un exemplu de urmat, prin măsurile întreprinse reușindu-se realizarea unui corp de cadre valoros, o coeziune profesională și sufletească la toate nivelele comandamentelor și eşaloanelor.

În vara anului 1917, sub conducerea generalului Constantin Prezan, cu sprijinul aliaților, în special al Franței, s-a reușit procesul de transformare a armatei, care a devenit un organism superior celui din 1916, prin: calitatea organizatorică și umană a comandamentelor; structura marilor unități, unităților și subunităților bine încadrate, dotate și pregătite pentru acțiuni, în acord cu noile cerințe ale câmpului de luptă; asigurarea comandamentelor și unităților cu mijloace de luptă și comunicații care permiteau aplicarea principiilor acțiunilor moderne.

Perioada luptelor pe frontul român, din vara anului 1917, a scos în evidență rezultatul activității generalului Constantin Prezan în fruntea

Marelui Cartier General. Victoriile de la Mărăști, Mărășești și Oituz au fost rezultatul unui complex de măsuri, activități și acțiuni judicioase previzionate, planificate, organizate și conduse cu flexibilitatea cerută de situație, cu calmul și răbdarea liderului convins de justetea măsurilor adoptate și încrezător în forțele din subordine.

Campania din vara anului 1917 a oferit suficient de multe lecții învățate șefului Marelui Cartier General român, astfel că, în perioada de relativă liniște din intervalul septembrie-decembrie, același an, generalul Constantin Prezan a dispus măsuri de îmbunătățire a muncii în cadrul secțiilor și birourilor, cerând stabilirea pe noi baze a organizării și funcționării comandamentelor, unităților și serviciilor.

Totodată, speranțele înfăptuirii obiectivelor războiului României păreau să renască, atât pe fondul situației interne a țării, cât și a reacției pozitive a aliaților, în special cei occidentali, față de aportul armatei române la mult dorita victorie asupra Puterilor Centrale.

Dar situația politică din această parte a Europei, generată de revoluția din Rusia (25 octombrie/7 noiembrie 1917), a impus României, cu toate consecințele existente în relația cu statele Antantei, să încheie armistițiul de la Focșani (26 noiembrie/9 decembrie 1917), care, în numele generalului Constantin Prezan, a fost semnat de generalul Alexandru Lupescu.

În contextul evenimentelor din noiembrie 1917, generalul Constantin Prezan a ajuns într-o poziție și postură unică în istoria armatei române, acela de a prelua *de jure* un atribut constituțional a Regelui României. Astfel, la 19 noiembrie/2 decembrie 1917, prin *Înaltul Ordin de Zi nr. 44*, Ferdinand I a dispus: „*Însărcinez pe șeful Statului Major cu comanda armatei române până la noi ordine*”¹⁵, pentru a nu fi pus în situația de a semna armistițiul cu Puterile Centrale, iar mai târziu pacea cu acestea.

Situația grea a României a fost amplificată atât de atitudinea aliaților occidentali, care nu acceptau ideea armistițiului cu Puterile Centrale, cât și de manifestările agresive ale trupelor ruse bolșevizate.

Funcția predictivă a conducerii în cadrul Marelui Cartier General s-a manifestat și materializat în ordine și sarcini date secțiilor și birourilor de către generalul Constantin Prezan, care aveau în vedere diferite ipoteze de acțiune în cazul reluării confruntărilor cu trupele Puterilor Centrale sau al manifestărilor ostile din partea trupelor ruse bolșevizate.

15 Apud generalul G. A. Dabija, *Armata Română în Războiul Mondial (1916–1918)*, vol IV, Tipografia Lupta, N. Stroilă, București, p. 664.

În complicata situație în care se afla țara, când pericolul rusesc era mai mare decât cel din partea trupelor Puterilor Centrale, generalul Constantin Prezan a participat la ședințele de guvern, în cadrul cărora trebuia să se adopte o decizie politică. Prudent, acesta a prezentat situația militară, capacitatea de acțiune a armatei, ipoteze probabile de acțiune, cerând ca guvernul să adopte decizia politică.

Este de notorietate atitudinea șefului Marelui Cartier General, în ședința guvernului din noaptea de 8/21–9/22 decembrie 1917, când a refuzat să se pronunțe cu privire la atitudinea ce trebuia adoptată față de trupele bolșevice, dar a cerut ultimativ membrilor guvernului, să hotărască în timp optim asupra acțiunilor ce puteau fi întreprinse.

Decizia guvernului, aprobată de către Rege, a marcat momentul începerii acțiunii armatei române pentru restabilirea ordinii, inițial între Siret și Prut, apoi între Prut și Nistru, prin alungarea trupelor ruse bolșevizate din spațiul românesc. Atât generalul Constantin Prezan, cât și structurile de conducere implicate în această acțiune au dat dovadă de fermitate față de un adversar care atenta la siguranța suveranului și a guvernului român, producea dezordine și distrugerii pe teritoriul țării, încercând să-și impună ideile și practicile lor distructive.

În acțiunea militară între Prut și Nistru, din perspectiva ordinelor și a proclamațiilor emise și transmise, aparent factorul politic de la Iași nu a fost implicat.

Ordinele de acțiune și proclamația către locuitorii și autoritățile din Basarabia au fost semnate de generalul Constantin Prezan, conținutul acesteia, cu un vădit caracter politic, fiind discutat și aprobat în cadrul unei ședințe de guvern. Proclamația generalului Constantin Prezan era un mesaj clar pentru conducerea politică divizată de la Chișinău: „*Vă declar sus și tare că Oastea Română nu deorește decât ca, prin orânduiala și liniștea ce o aduce, să vă dea puțința să vă statorniciți și să vă desăvârșiți autonomia și slobozenia voastră, precum veți hotărâ voi singuri*”¹⁶

Anul 1918 a debutat nefavorabil pentru generalul Constantin Prezan, în condițiile implicării sale în acțiuni care țineau de domeniul politicului, fapt ce a atras reacția prim-ministrului I. I. C. Brătianu, precum și datorită venirii la conducerea țării a guvernului condus de către generalul Alexandru Averescu, la 29 ianuarie/11 februarie 1918.

16 *Apud* Petre Otu, Ion Giurcă, *Acțiunile armatei române în Basarabia și Bucovina în sprijinul Marii Uniri*, în *Armata română și Marea Unire*, Editura Daco-Press, Cluj-Napoca, 1993, p. 168.

Atât generalul Alexandru Averescu, cât și succesorul său, Alexandru Marghiloman, artizanii Păcii de la București (24 aprilie/7 mai 1918), au fost adversari declarați ai generalului Constantin Prezan, primul din ambiție și orgoliu în legătură cu locul și rolul rezervat în ierarhia militară, al doilea din considerente de natură politică. Dacă generalul Alexandru Averescu a avut o atitudine rezervată, de diminuare a locului și rolului șefului Marelui Cartier General în privința problemelor care priveau țara în iarna anului 1918, Alexandru Marghiloman a fost mult mai tranșant, astfel că la 24 martie/6 aprilie 1918 îi scria Regelui Ferdinand I că „*accepțiunea demisiei generalului Prezan este o necesitate de guvern.... Nu se poate modifica astfel spiritul care domnește la Marele Cartier General și care îl aduce să nesocotească autoritatea instituțională a guvernului*”.¹⁷

Schimbarea generalului Constantin Prezan din funcția de șef al Marelui Cartier General, tergiversată de către Rege atât cât a fost posibil, a fost rezultatul unei acțiuni în forță a guvernului, astfel că la 6/19 aprilie 1918, Regele Ferdinand I, pus în fața faptului împlinit, a aprobat solicitarea de demisie a generalului Constantin Prezan.

Deși timp de peste două luni de zile generalul Constantin Prezan a făcut obiectul unei atitudini ostile din partea celor doi șefi de guvern, acesta și-a îndeplinit sarcinile în funcția pe care o avea, fără a manifesta ostilitate față de deciziile politice.

Dovadă în acest sens au fost măsurile de reorganizare a Marelui Cartier General din martie 1918, elaborarea la termen a documentelor pentru punerea în aplicare a prevederilor Tratatului preliminar de pace de la Buftea (20 februarie/5 martie 1918), între care: *Instrucțiuni nr. 7050 asupra demobilizării diviziilor 11, 12, 13, 14 și 15; Instrucțiuni suplimentare nr. 7059 din 1 martie 1918* (referitoare la demobilizarea serviciilor diviziilor 11–15); *Instrucțiuni asupra demobilizării formațiunilor de etape divizionare ale diviziilor 11–15*.

Schimbarea generalului Constantin Prezan de la conducerea Marelui Cartier General era de înțeles, în contextul situației politice a României din primăvara anului 1918 și a fost considerată chiar o victorie, dacă avem în vedere ceea ce Alexandru Marghiloman nota în jurnalul său pentru noaptea de 18 spre 19 aprilie 1918 (stil nou): „*Noaptea aceasta, la 2 ½ dimineața, primesc comunicare de la Hârjeu că a prezentat la ora 12 noaptea scrisoarea mea*

17 Apud Petre Otu, *Mareșalul Prezan, vocația datoriei*, Editura Militară, București, 2008, p. 235.

*Regelui și că mi-a dat deplină satisfacție. Deci, Prezan e definitiv înlăturat și Cristescu numit la Marele Carter*¹⁸.

De neînțeles, pentru atunci și acum, rămâne atitudinea noilor decidenți politici ai țării, ruși de realitatea situației politice și militare din Europa, față de generalul Constantin Prezan, etichetat de către Alexandru Marghiloman ca „*un terorist grozav*”, iar de către presa aservictă guvernului ca: incompetent militar, corupt, promotor al nepotismului și al corupției. Punerea în seama exclusivă a generalului Constantin Prezan a unor asemenea fapte, petrecute în armată în perioada în care acesta s-a aflat la comanda Marelui Cartier General, era deja de domeniul ridicolului. Este cât se poate de evident că atacurile împotriva sa erau o manifestare specifică guvernării lui Alexandru Marghiloman, promovată de către cei „*înlăturați din armată sau alte slujbe pe motive de incapacitate, ambuscații de pe la părțile sedentare ale marilor unități, care au simțit vântul în pupa, începând să facă gălăgie cu scopuri dintre cele mai diverse: reabilitarea, avansarea în grad sau funcție, îmfundarea unui adversar*”¹⁹.

Cu toată adversitatea față de generalul Constantin Prezan, acesta nu a fost inclus pe lista inculpaților de către cei care au orchestrat trimiterea în judecată a lui I. I. C. Brătianu și a colaboratorilor săi. Activitatea sa în fruntea Marelui Carter General fusese dominată de realizări dintre cele mai laudabile, iar implicarea fostului șef al Marelui Cartier General într-un scandal politic ar fi depășit orice limită a decenței.

Informațiile privind activitatea generalului Constantin Prezan în perioada aprilie-octombrie 1918 sunt sumare, având în vedere poziția sa de demisionat și pensionar militar, retras la moșia sa de la Schinetea. Este cert că în toată această perioadă a rămas un apropiat al Regelui și al lui I. I. C. Brătianu, fiind în permanență la curent cu evoluțiile în plan politic și militar ale statelor din cele două alianțe.

Imineneta înfrângere a trupelor Puterilor Centrale pe Frontul de vest, semnalele primite de la generalul H. M. Berthelot, care, cu forțele din subordine, înainta spre Dunăre, l-au determinat pe Regele Ferdinand I să decidă înlăturarea guvernului condus de Alexandru Marghiloman, să transmită un ultimatum mareșalului August von Makensen pentru părăsirea teritoriului României în 24 de ore, mobilizarea armatei și a Marelui

18 Alexandru Marghiloman, *Note Politice*, vol III, Editura Machiavelli, București, 1995, p. 131.

19 Petre Otu, *op. cit.*, p. 237.

Cartier General, în fruntea căruia, prin *Înalt Decret nr. 3185* din 29 octombrie/11 noiembrie 1918, a fost numit generalul Constantin Prezan.

Revenit în fruntea Marelui Cartier General, preocuparea principală a generalului Constantin Prezan a fost de a realiza o structură operațională aptă să răspundă nevoilor existente și previzibile – desfășurarea operațiilor și luptelor pe două fronturi: în Basarabia și Bucovina, în Transilvania și Banat, ulterior în Ungaria. A fost nevoie să asigure o încadrare corespunzătoare atât a Marelui Cartier General cât și a Marelui Stat Major, structură menținută ca element de continuitate pentru generarea forței, inclusiv pe teritoriul care s-a aflat sub ocupația Puterilor Centrale. A fost meritul generalului Constantin Prezan de a fi acceptat colaborarea cu generalul Constantin Cristescu, rămas la conducerea Marelui Stat Major, ca o recunoaștere a calităților sale, precum și pentru tot ce a întreprins în perioada mai-octombrie 1918 pentru prezervarea capacității de acțiune și reintrare în război a armatei.

Mobilizarea armatei, acțiunile din Bucovina, apărarea liniei Nistrului în Basarabia, stabilirea relațiilor de comandament, cooperare și colaborare cu armatele aliate care acționau în Balcani, au fost prioritățile generalului Constantin Prezan imediat ce a revenit în fruntea Marelui Cartier General. Complexitatea sarcinilor de rezolvat a impus un efort fizic și intelectual îndeajuns apreciat, în condițiile în care mobilizarea armatei a decurs greu, cu dificultăți ce păreau că nu pot fi rezolvate, riscându-se intervenția oportună în Transilvania, până pe aliniamentul râului Mureș.

Criticilor activității generalului Constantin Prezan în privința mobilizării armatei și primelor acțiuni în Transilvania trebuia să li se reamintească factorii și cauzele care au generat această situație grea, care trebuie căutate în perioada mai-octombrie 1918, când, așa cum se aprecia într-un raport al Marelui Stat Major „*Ministerul, în timpul ocupației, a împiedicat sistematic organele noastre militare de a-și aproviziona materialele necesare. Prin diferite sindicate și prin Direcția Aprovizionări, Guvernul nu numai că nu dă nimic armatei, ci, dimpotrivă, îi ia totul, sub cuvânt că populația civilă suferă lipsuri, iar armata a acaparat totul în timpul războiului.*”²⁰

Ca urmare a situației create, la revenirea generalului Constantin Prezan la conducerea Marelui Cartier General și trecerea armatei de la starea de pace la cea de război, „*Mobilizarea găsește armata desculță, dezbrăcată și înflămâzită prin înstrăinarea depozitelor, prin reaua organizare și reaua*

20 AMR, *fond 337*, dosar nr. 180, f. 6.

voință a autorităților de aprovizionare din timpul ocupației germane și, în fine, priin cedarea puținului avut dușmanului”²¹.

A fost meritul incontestabil al generalului Constantin Prezan de a fi întreprins și dispus măsuri în plan intern și de colaborare cu aliații (a se vedea întâlnirea de la Giurgiu cu generalul H. M. Berthelot, în 13/26 noiembrie 1918), care, în cele din urmă, au asigurat atât mobilizarea unităților și marilor unități prevăzute în planul inițial, cât și înaintarea acestora în Transilvania, până pe linia Mureșului.

Situația din Transilvania, apoi din Ungaria în anul 1919, a impus ca Marele Cartier General, în colaborare cu Marele Stat Major, să acționeze constant pentru mobilizarea sau constituirea de noi mari unități, astfel încât s-a reușit o creștere graduală a capacității de luptă a armatei.

Generalul Constantin Prezan, în calitate de șef al Marelui Cartier General, avea responsabilitatea conducerii trupelor din Basarabia, Bucovina, Pocuția și Transilvania, iar în perspectivă, neclar conturată, luarea sub control a Dobrogei prin înlocuirea trupelor aliate (engleze, franceze și italiene) dislocate temporar între Dunăre și Mare. Crearea unei structuri de conducere în Transilvania, subordonată nemijlocit Marelui Cartier General, a apărut ca o necesitate obiectivă, astfel că, prin *Ordinul nr. 1159* din 11/24 decembrie 1918, s-a înființat Comandamentul Trupelor din Transilvania, asigurându-se astfel o simplificare a conducerii corpurilor de armată și diviziilor care acționau într-un spațiu geografic mare, între Nistru și Carpații Occidentali.

Spre deosebire de anul 1917, în perioada campaniei din Transilvania și Ungaria (decembrie 1918 – august 1919), generalului Constantin Prezan s-a implicat mai mult în probleme de cooperare cu aliații atât sub aspectul acțiunilor militare în curs de desfășurare sau al celor previzionate, cât și în chestiuni de natură politică în legătură cu situația din Transilvania și Ungaria, reușind să convingă partenerii de dialog (în principal, reprezentanții Franței – Saint-Aulaire, Franchet d’Esprey, H. M. Berthelot) asupra temeiniciei cerințelor sale, formulate, cu siguranță, cu acordul Regelui și al prim-ministrului, în special după revenirea lui I. I. C. Brătianu în fruntea executivului, la 29 noiembrie/12 decembrie 1918.

În urma discuțiilor cu reprezentanții aliaților, generalul Constantin Prezan a obținut acordul acestora pentru a depăși râul Mureș și a înainta

²¹ *Ibidem*, f. 7.

cu trupele în Transilvania, în etape succesive inițial, până pe pantele vestice ale Carpaților Occidentali, apoi până la Tisa, ulterior până la Budapesta.

Deși atenția generalului Constantin Prezan a fost concentrată asupra evoluțiilor militare din Transilvania, Banat și Ungaria, problemele cu care se confruntau trupele române aflate în apărare pe Cermuş și Nistru nu au fost neglijate, mai ales în iarna și primăvara anului 1919, când atacurile trupelor ruse și ucrainene s-au intensificat, iar unele succese de moment, cum au fost cele din zona Hotin, au fost depășite fie prin concentrarea efortului militar, fie prin arta diplomației, în contextul unor implicări ale aliaților (în special a englezilor) în acțiuni care afectau interesele României în zonă. Acțiunile a trei ofițeri englezi, care au avut un comportament și acțiuni care pot fi încadrate în categoria celor neprietenești pentru România,²² au făcut obiectul unei anchete în finalizarea căreia s-a implicat și generalul Constantin Prezan, la cererea generalului Nicolae Petala, care, în cele din urmă, s-a adresat în scris generalului D. H. Greenley, șeful Misiunii Militare britanice din România. Atât generalul Constantin Prezan cât și D. H. Greenley au acționat cu toată diplomația necesară evitării unui diferend politic și militar, în contextul în care, la Paris, în cadrul Conferinței de Pace, delegația română se confrunta cu suficiente probleme în legătură cu recunoașterea statutului de aliat în cadrul Antantei.

Anul 1919 poate fi considerat ca apogeul în privința rolului și locului generalului Constantin Prezan în adoptarea unor decizii politice și militare care vizau acțiuni atât pentru apărarea Marii Uniri din anul 1918, cât și pentru recunoașterea acesteia în cadrul Conferinței de Pace de la Paris. Personal sau prin ofițeri destinați special (Radu. R. Rosetti, Toma Dumitrescu, Ion Antonescu), a fost prezent la consfătuiri cu Regele Ferdinand I, cu membrii guvernului sau cu reprezentanții aliaților la București, Belgrad, Sibiu, Cluj sau Oradea. Niciun efort nu a fost precupețit pentru a asigura succesul acțiunilor politice, diplomatice și militare, chiar dacă uneori a dat dovadă de prudență exagerată, a făcut propuneri în detacord cu poziția membrilor guvernului, având totuși meritul de a fi receptiv, de a accepta și de a pune în aplicare deciziile luate de către factorul politic.

Deși avea calea deschisă pentru implicarea politică, făcând obiectul discuțiilor pentru un executiv în fruntea căruia să fie numit, generalul

22 Pe larg, în colonel prof. univ. dr. Ion Giurcă, *Ofițeri englezi implicați în evenimentele de la Hotin din ianuarie 1919*, în *Document-Buletinul Arhivelor Militare Române*, an IV, nr. 2–4 (14–16)/2001, pp. 14–18.

Constantin Prezan nu a fost tentat de viața politică, fiind conștient că nu avea însușirile necesare, rămânând la conducerea armatei de operații, adică acolo unde era stăpân pe situație, se bucura de recunoașterea profesională din partea subordonaților, colaboratorilor români și aliați, fiind un personaj de temut pentru adversari.

Atunci când a fost convins de justetea acțiunilor, a fost ferm și hotărât, impunându-și punctul de vedere în fața factorului politic – concret, atitudinea de a respinge ideea unei ofensive spre Budapesta, în mai 1919. Generalul Constantin Prezan avea, în anul 1919, o viziune de ansamblu clară în privința situației armatei române, dispersată pe un front foarte larg pe Nistru, în Carpații Păduroși, pe Tisa, atât în contact cu trupe ruse, ucraine și maghiare bolșevice, adversare declarate, cât și cu trupe poloneze sau sârbe, a căror atitudine în Pocuția, Bucovina sau Banat era imprevizibilă.

Experiența acumulată i-a permis șefului Marelui Cartier General să considere că orice acțiune militară de amploare trebuia să aibă acordul și sprijinul aliaților, în condițiile în care, la Conferința de Pace, vecinii României doreau să primească teritorii pe care le revendicau fățiș. Pocuția și Banatul, unde era o prezență militară românească, erau zone sensibile pentru relațiile cu Polonia și Serbia, iar generalul Constantin Prezan s-a implicat la nivelul aspectelor militare, dar cu importante conotații politice, care au dus, în final, la evitarea unor situații de criză cu cele două state, devenite aliați după încheierea păcii.

Fără a neglija aspectele operaționale generale ale armatei române, în vara anului 1919, stăpânind bine principiile acțiunilor în cadrul *marii strategii*, generalul Constantin Prezan și-a concentrat efortul acolo unde a fost nevoie, atât în faza pregătirii, cât și în cea a desfășurării operațiilor decisive. Apărarea pe Tisa și ofensiva spre Budapesta din perioada 20 iulie – 4 august 1919 sunt un exemplu elocvent, reflectat în toate lucrările, mai vechi sau mai noi, dedicate acestei acțiuni hotărâtoare pentru încheierea confruntărilor militare în centrul Europei.

În perioada luptelor de apărare pe Tisa (20–24 iulie), în fruntea unui grup de ofițeri din Marele Cartier General, Constantin Prezan s-a aflat la Oradea, de unde, fără a se substitui Comandamentului Trupelor din Transilvania, a coordonat operațiunile militare. Spre deosebire de atitudinea adoptată în luna mai, la 27 iulie 1919, generalul Constantin Prezan a dat ordin să se treacă la urmărirea trupelor maghiare înfrânte în capul de pod de la Szolnok, pe care să le încercuiască și să le nimicească în spațiul

dintre Tisa și Dunăre. Forțarea Tisei s-a executat în prezența familiei regale, a generalului Constantin Prezan și a colaboratorilor săi nemijlociți din Marele Cartier General. După conturarea succesului în privința acțiunilor viitoare, generalul Constantin Prezan și echipa sa au plecat din zona operațiilor militare, lăsându-i generalului Gheorghe Mărdărescu totala libertate de acțiune pentru îndeplinirea misiunii.

Cucerirea Budapestei, o acțiune de rezonanță istorică pentru acea perioadă, a scos în evidență latura morală a generalului Constantin Prezan. În locul unei prezențe în capitala ungară, alături de generalul Gheorghe Mărdărescu, a preferat să revină la Marele Cartier General, unde probleme stringente trebuiau rezolvate.

Din august 1919 până la demobilizarea armatei, implicit a Marelui Cartier General, la 20 martie 1920, generalul Constantin Prezan a avut de gestionat o situație militară foarte complexă, determinată de prezența trupelor române în teritoriile unite cu țara, cât și în Ungaria, de nevoia reintroducerii unităților noastre în Cadrilater, de evacuare succesivă a teritoriului Ungariei, de dislocarea forțelor în diferite garnizoane. Apărarea frontierei de est a rămas în permanență în atenție până în primăvara anului 1920, amenințarea bolșevică, deși de intensitate redusă, neputând fi neglijată.

Meritele generalului Constantin Prezan în fruntea Marelui Cartier General, în cele două perioade asupra cărora am făcut referiri, au fost incontestabile, dar detractorii și criticii nu au lipsit. Disputele politice, criticile la adresa guvernelor prezidate de I. I. C. Brătianu nu puteau face abstracție de generalul Constantin Prezan. Dacă persoana nu putea fi atacată direct, săgețile erau îndreptate către Marele Cartier General, găsit vinovat de tot ceea ce se întâmpla rău, și au avut loc și multe lucruri și fapte rele, uitându-se neîntâmplător, care erau adevăratele atribuții ale structurii de conducere operațională de nivel strategic.

Cu toate acuzele care i s-au adus, cel ce s-a aflat în fruntea Marelui Cartier General a continuat să se impună prin ignorarea atacurilor la persoană, dar cu replică la insinuările aduse structurii pe care a condus-o.

Regele Ferdinand I i-a recunoscut meritele, acordându-i, la 5 februarie 1920, prin *Înaltul Decret nr. 372*, ordinul „*Mihai Viteazul*”, clasa I, care se alătură celorlalte ordine, clasa a III-a și clasa a II-a, care îi fuseseră conferite în octombrie 1916 și iulie 1917, „*pentru competența cu care a dat, chiar și pe câmpul de luptă, directive în calitate de șef de Stat Major al Înaltului Comandament*

*și care au avut ca rezultat înfrângerea desăvârșită a maghiarilor, precum și ocuparea Budapestei, în anul 1919*²³.

La 20 martie 1920, generalul Constantin Prezan și-a încheiat cariera militară, dar a rămas în atenția Regelui, a politicienilor, a unor generali și ofițeri, foști subordonați și admiratori până la moartea sa, în anul 1943. Ca o recunoaștere a meritelor sale în dezvoltarea artei militare, a contribuției la dezbaterile problematicilor majore legate de teoria instruirii trupelor și ducerii războiului, la 7 iunie 1923, atât generalul Constantin Prezan, cât și eternul său rival, generalul Alexandru Averescu, au fost primiți ca membri de onoare în Academia Română.

Acordarea rangului de mareșal, la 25 octombrie 1930, a fost încununarea recunoașterii meritelor sale de-a lungul carierei militare. Ideea inițială îi aparținuse Regelui Ferdinand I, la 18 noiembrie/1 decembrie 1918, în ziua revenirii autorităților române la București, dar și a Marii Adunări de la Alba-Iulia, când s-a hotărât Unirea cea Mare, cu prilejul înmânării de către generalul Eremia Grigorescu, în calitate de ministru de Război, a primei cărți de mareșal Suveranului României. Cu acel prilej, vădit emoționat, Regele Ferdinand I a spus, între altele: „*se cuvine și dumneavoastră, celor care ați comandat armate în războiul nostru, să fiți înălțați la rangul de mareșal*”²⁴.

În Cartea de Mareșal oferită de către Carol al II-lea se consemna o realitate incontestabilă în privința lui Constantin Prezan: „*Ca șef de Stat Major General al Armatei și prim sfetnic al gloriosului meu Părinte, prin priceperea și hotărârea Domniei-tale s-au putut opri și înfrânge împrejurările tragice din iarna anului 1917 – iar din încercatele armate române a răsărit acea minunată oaste care a câștigat victoria de la Mărăști, încheind mai apoi epopeea neamului prin victoria de la Tisa, pentru marile însușiri și fapte mărețe cu care a împodobit izbânda noastră națională...*”²⁵.

Generalul Constantin Prezan rămâne în istoria armatei române ca cel mai longeviv șef al Marelui Cartier General, în două mandate succesive, fiind singurul șef al acestei structuri chemat în activitate din postura de pensionar militar.

Deși a avut o carieră militară prodigioasă, generalul Constantin Prezan a lăsat posterității doar faptele sale în timp de pace și război, dominate

23 AMR, fond *Marele Stat Major – Serviciul istoric*, dosar nr. 69, f. 353–356.

24 Nicu Apostu, Didi Miler (coord), *Mareșalii României*. Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1999, p. 8.

25 *Ibidem*, pp 12–13.

de aspecte pozitive. Din păcate, deși a avut suficient timp la dispoziție până la moartea sa în anul 1943, generalul și apoi mareșalul Constantin Prezan nu a scris nici o lucrare de știință și artă militară, nu și-a redactat memoriile, care, poate, ar fi pus într-o lumină obiectivă evenimente și fapte din perioada 1916–1920, cât s-a aflat în mijlocul celor care au făcut *politica mare* a României.

Nu a fost să fie așa și este regretabil. Rămâne doar să-i descifrăm activitatea din studiul documentelor aflate în fondurile arhivistice, să-i configurăm gândirea sa la cel mai înalt nivel al artei militare, atât prin interpretarea izvoarelor scrise care îi poartă semnătura, cât și prin extragerea învățămintelor cu caracter general, valabile indiferent de nivelul de dezvoltare al științei și artei militare, în condițiile în care se pregătește și se duce războiul.

În sfârșit, apreciem că generalul Constantin Prezan a fost unul din marii artizani ai realizării și apărării României Întregite. A avut, alături de mulți dintre camarazii săi, nefericita ocazie ca în anul 1940 să asiste la prăbușirea frontierelor țării, pe care le apărase cu îndârjire în anii 1919 și 1920, când potrivnicii Unirii și-au unit forțele pentru a face inaplicabile deciziile de la Chișinău, Cernăuți și Alba-Iulia, prin care românii își exprimaseră voința de unitate națională.